

SKJØTSELSPLAN FOR SVARTDALSSÆTRA I TROLLHEIMEN LVO VERDIFULLE NATURTYPER OG BEITEOMRÅDER

ØKOLOG VATNE RAPPORT 3-2013

Tittel: Skjøtselsplan for Svartdalssætra i Trollheimen LVO. Verdifulle naturtyper og beiteområder.

Rapport nr: 3-2013

Forfatter: Steinar Vatne

Dato: 15.11.2013

ISBN: (tildeles)

Sider: 22

Oppdragsgiver: Verneområdestyret i Trollheimen

Kontaktperson hos oppdragsgiver: Hege Sæter Moen

Refereres som: Vatne, S. 2013:Skjøtselsplan for for Svartdalssætra i Trollheimen LVO. Verdifulle naturtyper og beiteområder. Økolog Vatne Rapport 3-2013

Emneord: Naturbeitemark, hagemark, beitemarkssopp, rødlistearter, skjøtsel

Forsidebilde: Den østre setra (Hoelssætra) sett fra beitet på den vestre (Risesætra). Foto: S. Vatne

Produsert av: Økolog Vatne. Grindal, 7393 Rennebu. Tlf 97716036. vatne.steinar@gmail.com

SAMMENDRAG

På oppdrag for Verneområdestyret for Trollheimen har Økolog Vatne kartlagt biologisk mangfold og beiteressurser på Holssætra og Risesætra på Svartdalssætra på Nerskogen, Rennebu kommune. Setrene ligger innenfor Trollheimen landskapsvernområde. Synnøve Bruholt eier og driver Holssætra med 19 kyr + ungdyr og bruker også beiteområdene på Risesætra. Naturverdiene på sætrene og nærliggende områder er knytta til naturbeitemark og hagemark. Det er utarbeida skjøtselsplaner for både viktige naturtyper og andre verdifulle beiteområder (som beiteressurs). Det er totalt avgrensa 3 verdifulle naturtyper (naturbeitemark og hagemark), der to har verdi B-viktig og en har verdi C-lokalt viktig, og 2 områder som er verdifulle beiter i forbindelse med seterdrifta. I naturtypelokalitetene er det registrert en rekke kulturmarksindikatorer, bl.a. en rødlista naturengplante i kategorien nær trua. Beiteområdene har relativt høy produktivitet, og det er gode muligheter for å øke utnyttelsen av beiten.

De foreslåtte tiltakene baserer seg i hovedsak på tradisjonell skjøtsel. På gjengrodde beiter foreslås bl.a. styrt beiting med storfe og manuell rydding av trær og busker. En kombinasjon av en eller flere tiltak som beitepussing, brenning, styrt beitetrykk og etterbeite med hest er foreslått for å forbedre gjødselprega beiter som er dominert av sølvbunkeuer.

Steinar Vatne, 15. november 2013

INNHOLD

1. Innledning	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Naturgrunnlag	3
1.3 Brukshistorie	3
2. Metode	5
1 Eksisterende data	5
2.2 Feltarbeid	5
2.3 Verdivurderinger og anbefalinger	5
3. Vegetasjon og arts mangfold	5
4. Skjøtselsplan	7
4.1 Mål for skjøtselsplanen	7
4.2 Plan og beskrivelser av naturtyper og beiteområder	7
Område 1	8
Område 2	9
Område 3	12
Område 4	15
Område 5	17
5. Oppfølging	19
6. Referanser	20

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

Naturbeitemark og hagemark er artsrike naturtyper med en lang brukshistorie. Mange slike har vært i bruk med samme hevd i flere hundre år (ofte har de tidligere vært slåttemark), Slike kulturbetinga naturtyper har over tid vært ganske stabile leveområder for en rekke spesialiserte karplanter, insekter og sopp. Bruksendringer i landbruket, spesielt de siste 50 årene, har imidlertid ført til at disse naturtypene er i sterk tilbakegang. Både beitemark og hagemark er inkludert i naturtypen kulturmarkseng som er rødlista som sårbar (VU) (Lindegaard og Henriksen 2011).

Tradisjonell bruk er den beste måten å bevare kulturbetinga naturtyper som naturbeitemark og hagemark. Et godt tilpassa beitetrykk i tillegg til jevnlig skjøtsel er nødvendig for at beiteressursene skal kunne utnyttes på en best mulig måte. Gjengroing med trær, busker eller dårlige beiteplanter gjør at både beitekvalitet og naturverdi blir redusert. Om gjengroinga har kommet langt, må det ofte stor arbeidsinnsats til for at tiltaket skal lykkes.

Svardalssætra er èn av to sætre i den østlige delen av Trollheimen som fremdeles er i drift. Verneområdeforvalteren i Trollheimen v/Hege Sæter Moen ønsket derfor å få utarbeida skjøtelsesplan for viktige naturtyper og andre beiteområder som er verdifulle for seterdrifta, samt undersøke forekomster av beitemarkssopp. Holssætra (den østre eiendommen) er i drift med melkekyr, og både seterløkkene og beiteområdet rundt begge setrene blir brukt som beite. Grunneierne på Hoelssætra, Synnøve og Ola Bruholt, har tidligere gjort en stor innsats med rydding av beiter, og er interessert i å fortsette å øke og forbedre beitearealene rundt setra. Denne skjøtelsesplanen har som hensikt å være et hjelpemiddel for grunneier til å planlegge tiltak og vil være et godt grunnlag for å kunne søke om nødvendig støtte til arbeidet.

1.2 Naturgrunnlag og beliggenhet

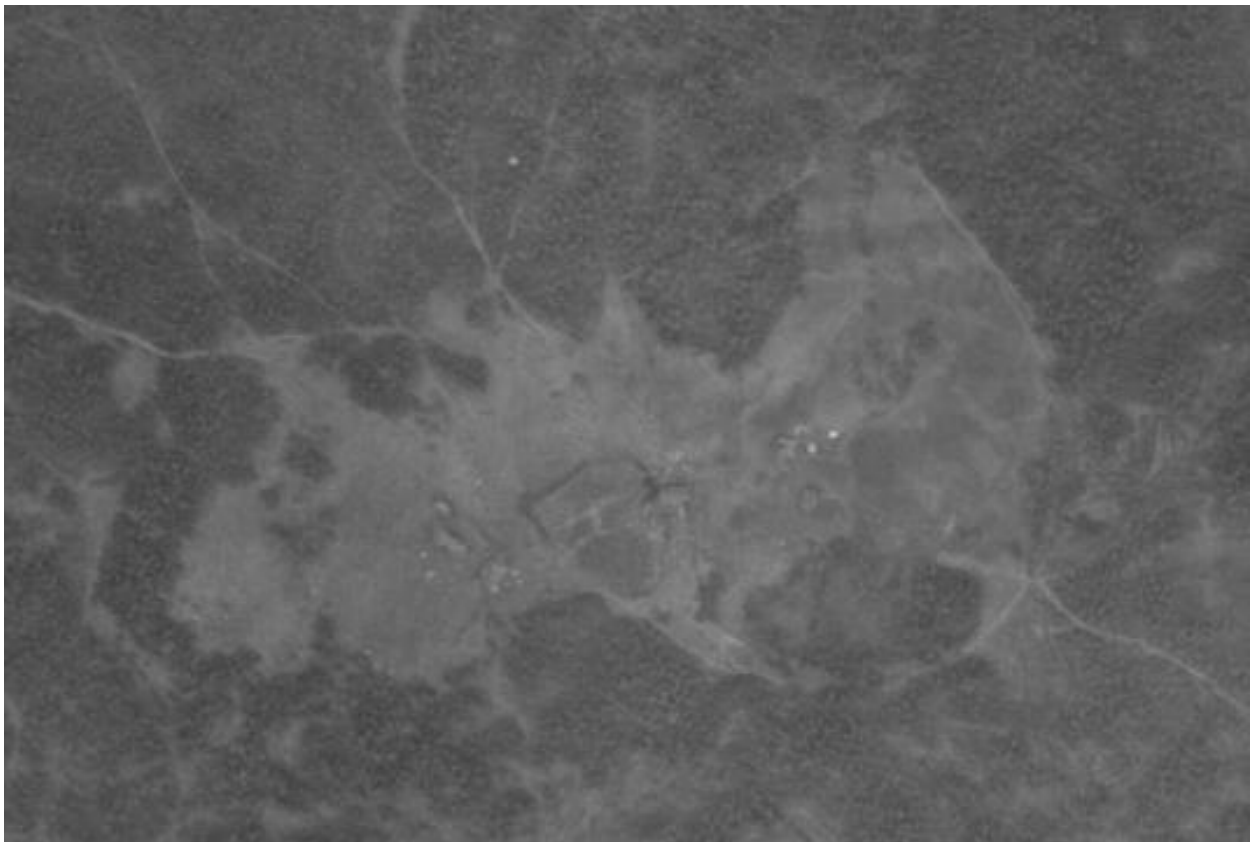
Svardalssætra ligger i ei sørhelling, omkring 850 m.o.h., på nordsiden av Minilldalsmyran. Berggrunnen består av grønnstein og amfibolitt (www.ngu.no). Løsmassene består av morene (sand, grus og stein). Området er i nordboreal vegetasjonssone (NB), svakt oseanisk vegetasjonsseksjon (O1).

1.3 Brukshistorie

Svardalssætra består av to sætre: Holssætra (Nørgardssætra) øst på vollen og Risesætra (Bortstuggusætra) i vest. I "Trollheimen 2. østlige områder" (Folden 1998) står det at Holssætra blei satt opp på 1700-tallet (muliggens noe tidligere), mens Risesætra blei bygd i første halvdel av 1800-tallet. Setervollene var brukt som slåttemark, og gjødsla med litt husdyrgjødsle. Drifta blei avslutta på begge omkring 1965-70, men Synnøve og Ola Bruholt starta opp på Hoelssætra igjen i 1985. De flytter på setra i begynnelsen av juni og er der fram til første uka i september. Seterløkka på Hoelssætra brukes nå som beite for 4-5 kyr og 2-3 kalver, der det er rotasjon mellom fire delområder, mens vollen på Risesætra og et større skogsområde rundt setrene er beite for 20-25 sinkyr og kviger. Sauene som beiter i området nord for Minilla, går på Svardalssætra før og etter (og til dels i) setersesongen. På vinterstid går det også rein her. Flyfoto fra 1958 og 2009 (se nedenfor) viser at det har etablert seg noe skog og kratt på tidligere åpent areal, men også at noe av skogen (særlig i vest) har blitt åpna opp i nyere tid.

Svartdalssætra i 2009 satelittfoto fra www.norgebilder.no

Svartdalssætra i 1958, flyfoto fra www.norgebilder.no.

2. METODE

2.1 Eksisterende data

Data om tidligere kjente naturtype- og artsforekomster og brukshistorie er hentet inn fra aktuelle rapporter og bøker, internettdatabasene Naturbase og Artskart, og muntlige kilder. Kart over tidligere registrert naturtype er overlevert fra oppdragsgiver.

2.2 Feltarbeid

Svardalssætra og nærliggende område blei besøkt 29. august 2013 av Steinar Vatne, sammen med grunneierne Synnøve Bruholt og Styrkar Grendal. På grunn av lite nedbør i slutten av august var det litt for tørt for registrering av beitemarkssopp. Tidspunktet var ellers greit for registrering av karplanter, men en del arter var avblomstra.

2.3 Verdivurderinger og anbefalinger

Artsbestemmelser som det ikke var mulig å utføre direkte i felt er foretatt ut fra belegg og foto. Soppbelegg er blitt bestemt i tråd med *Funga Nordica* (Knutson & Vesterholt 2008), *Vokshatte* (Boertmann 1995) og *Entoloma* subgenus *Leptonia* (Vesterholt 2002). For karplanter har *Lids flora* (7. utg. 2005) vært referanseverket. Artsregistreringene som er gjort under feltundersøkelsene meldes til nasjonale databaser via Artsobservasjoner.

Innsamlede data danner grunnlaget for å vurdere naturverdier av områder og eventuelt foreslå nye natutypelokaliteter. Verdien fastsettes ved hjelp av kriteriesettet som er angitt i DN-Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), med støtte i Rødliste for naturtyper (Lidegaard & Henriksen 2011), Truete vegetasjonstyper i Norge (Fremstad & Moen 2001), Norsk rødliste for arter (Kalås et al. 2010) og gjeldende svarteliste (Gederaas et al. 2012).

3. VEGETASJON OG ARTSMANGFOLD

På den åpne beita setervollen på Svartdalssætra er det et ganske klart skille mellom Risesætra og Hoelssætra. Artsfattig sølvbunkeeng G3 (gjødselsprega eller lavt beitetrykk) utgjør mesteparten av vollen på Hoelssætra og et parti sør for Risesætra. Resterende areal, dvs. hoveddelen av Risesætra og små tørre hauger på Hoelssætra) har en mer artsrik engvegetasjon som veksler mellom frisk fattigeng G4 og middels baserik eng G8, og det er her tidligere skilt ut to natutypelokaliteter: Svartdalssætra vest (B-viktig) og Svartdalssætra øst (C-lokalt viktig). I disse lokalitetene vokser en rekke typiske natureng- og seterplanter som bakkesøte (nær trua-NT, ca 30 ind. talt i 2013), fjellmarinøkkel og marinøkkel (alle nær husa på Risesætra), og dessuten aurikkelsveve, blåklokke, enghumleblom, finnskjegg, fjellbakkestjerne, fjellfiol, fjellfrøstjerne, fjellgulaks, fjellminneblom, fjelltimotei, fjelltistel, fjellrapp, fjellveronika, flekkmure, grønnskulle, harerug, jåblom, kjerteløyentrøst, markjordbær, norsk vintergrønn, setergråurt, setermjølke, skoggråurt, småengkall, svartstarr og svarttopp (Hansen og Jordal 2012, Gaarder m. fl. 2011, Grefstad 2005 og egne obs. 2013). Til tross for grundige søk, blei det bare funnet èn (lite krevende) beitemarkssopp, bruskvokssopp, på einerhaugen nord for Risesætra. Selv om undersøkelsestidspunktet (slutten av august) var passende, hadde det vært svært lite nedbør. Ovennevnte natutypelokaliteter virker imidlertid å ha et godt potensial for funn av mer krevende og rødlista beitemarkssopp under bedre forhold.

Engsamfunn (G4 og G8) forekommer også i beitemark utenfor natutypelokalitetene (kantsoner og tørre parti), men ofte er de i dårligere tilstand av ulike grunner (gjengroing, gjødselpreg eller svært få naturengarter). I tillegg kan slike vegetasjonstyper finnes i den

beita bjørkeskogen som omkranser Svartdalssætra, da ofte i overgang til beiteprega skogsvegetasjon (C2, B1, A5 mm). Disse skogsområdene er ikke godt nok undersøkt, men det generelle inntrykket er at naturengvegetasjonen er ganske utarma, trulig på grunn av at skogen ofte er/har vært for tett. Et unntak er et område nord for setra, der grunneierne på en flott måte har tynna bjørkeskogen slik at den nå fremstår som lysåpen hagemark. Vegetasjonen kan karakteriseres som middels baserik eng, med flere lyskrevende naturengplanter, inkludert en rødlisteart. Grunneier Synnøve Bruholt viste her fram en liten, men god forekomst av bakkesøte (NT), og i tillegg finnes bl.a. en del marinøkkel, noe snøsøte og jevn utbredelse av dvergjamne, småengkall, øyentrøst, trefingerurt, fjellfrøstjerne, harerug, gulaks, jåblom, hvitmaure, dvergjamne, skogstorkenebb, tågebær, engsyre, småvokst mjødukt og kvitbladtistel, samt noe sølvbunke og tyrihjel. Området er avgrensa som naturtypelokalitet, hagemark (B-viktig). Antagelig er vil det være aktuelt å utvide lokaliteten på et seinere tidspunkt om nærliggende områder skjøttes på tilsvarende vis. Skogstyper med høystaude- eller lavurtpreg er i tillegg av de mest produktive og er en viktig beiteressurs. Andre vegetasjonstyper som forekommer innen undersøkelsesområdet er frisk, næringsrik "gammeleng" G14 (fuktige parti i nord på Hoelssætra), noe fattig lyngmark og fattig myr. Busksjiktet i både åpen beitemark og i skog består av einer og vier-arter *Salix* sp., og bjørkeoppslag.

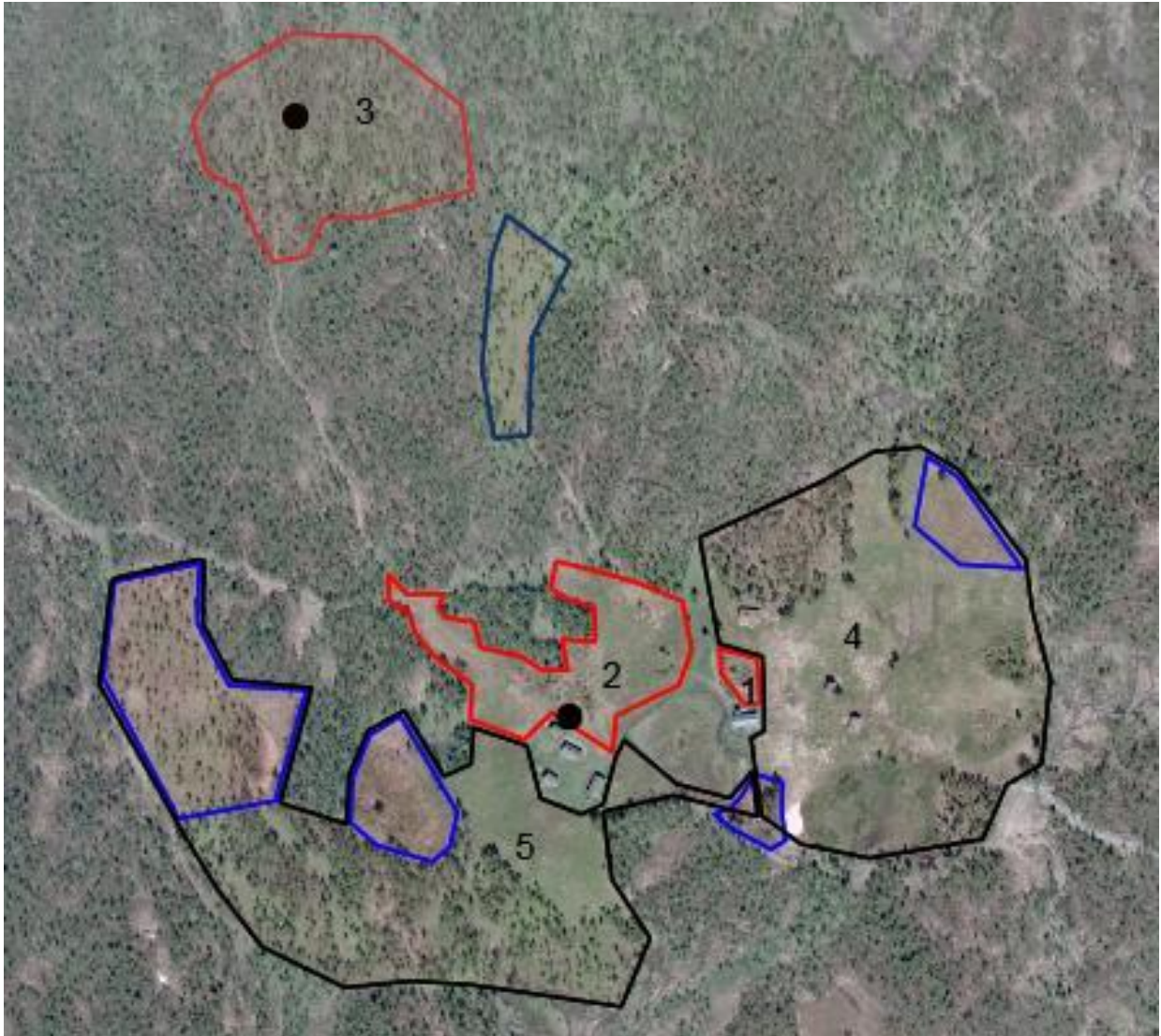

Grunneier Synnøve Bruholt i artsrik hagemark (Svartdalssætra nord, B-viktig). Her vokser mange lyskrevende natureng- og seterplanter, bl.a. bakkesøte (NT) som kan sees i forgrunnen av bildet. Foto: Steinar Vatne

4. SKJØTSELSPLAN

4.1 Hovedmål

Holde seterlandskapet ved Svartdalssætra i god hevd gjennom tradisjonell skjøtsel og målretta beitebruk, og med dette forbedre tilstanden for beiter som er viktig som beiteressurs og for biologisk mangfold.

Oversikt over skjøtelsesområder. **Verdifulle naturtyper:** 1) Svartdalssætra øst, 2) Svartdalssætra vest og 3) Svartdalssætra nord. **Viktige beiteområder:** 4) Hoelssætra og 5) Risesætra. **Blå** avgrensninger (delvis inkludert i område 4 og 5) har mindre naturverdier, men av ulike årsaker ikke er registrert som viktige naturtypelokaliteter (sterk gjengroing, få naturengarter, små oppdelte områder o.a.). De to svarte prikkene er forekomster av rødlistearten bakkesøte (NT). Kartgrunnlag: www.gislink.no

4.2 Plan og beskrivelser av naturtyper og beiteområder

Det er her ikke anslått time- og kostnadsoveslag for de ulike tiltakene. Det må tilpasses grunneiens prioriteringer, ønsker og kapasitet for hvert år, og må selv prioritere hvilke områder/delområder som hun ønsker å sette i gang med. Et anslag for rydding av gjengrodde beiter med mye kratt og oppslag inkludert oppsamling og brenning, er ca. 2-3 dagsverk pr. dekar. For skog vil det kunne gå med noe mer tid. I tillegg kommer tidsforbruk for oppfølging av tiltak med årlig rydding av oppslag, og kostnader til bruk av f.eks.

traktor/firehjuling til utkjøring av ved eller til beitepussing, og slitasje og drivstofforbruk på redskaper.

Område 1 (tidligere registrert naturtypelokalitet)

Navn: Rennebu: Svartdalssetra øst

Posisjon: NQ 2786 6344

Hovednaturtype: Kulturlandskap

Naturtype(r): D04 naturbeitemark

Utforming(er): D0404 frisk fattigeng

Verdi: C (lokalt viktig)

Mulige trusler: Fysiske inngrep, opphør av beiting, gjengroing

Undersøkt: 07.07.2011, John Bjarne Jordal

Avgrensingspresisjon: <10 meter

Områdebeskrivelse:

Innledning: Beskrivelsen er skrevet av John Bjarne Jordal 03.01.2012, basert på eget feltarbeid 07.07.2011 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som del av et prosjekt utført sammen med Miljøfaglig Utredning. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Svartdalssetra ligger på nordsida av Minilldalen. Lokaliteten grenser på alle kanter mot mer gjødsla kunstmarkseng med bl.a. sølvbunke. Berggrunnen består av grønnstein og amfibolitt (www.ngu.no). Løsmassene består av morene (sand, grus og stein). Lokaliteten ligger i nordboreal vegetasjonssone (NB) og dessuten i svakt oseanisk vegetasjonssesksjon (O1). Avgrensinga er basert på GPS-målinger og ortofoto og er trolig bedre enn 10 meter, men er likevel litt skjønsmessig mot mer gjødsla kunstmarkseng.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er naturbeitemark (tilhører kulturmarkseng som er VU på rødlista for naturtyper 2011). Vegetasjonen er dominert av G4 frisk fattigeng med overgang mot kalkrik eng (G8). Av tre- og buskslag ble det notert einer, sølvvier og fjellbjørk.

Artsmangfold: Av planter kan nevnes bl.a. fjellfiol, fjelltimotei, harerug, setergråurt og småengkall.

Bruk, tilstand og påvirkning: Lokaliteten var beita av storfe, beitetrykket er relativt bra, men det er litt småbusker. Lokaliteten er trolig relativt lite gjødsla i nyere tid.

Fremmede arter: Ingen observert.

Skjøtsel og hensyn: Beiting bør opprettholdes på et nivå som er tilstrekkelig for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Busker bør ryddes. Fysiske inngrep bør unngås.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten er en av flere setervoller i området.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får verdi C (lokalt viktig) fordi det er usikkert om den tilfredsstillende kriteriene til verdi B, med bl.a. få kulturmarkseng-arter. Potensialet for å finne rødlistede beitemarkssopp regnes som relativt dårlig.

Tillegg til naturtypeskildring skrevet av Steinar Vatne 12.11.13, basert på befaringsdato 29.08.13.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Skjøtte en beitemark på tradisjonelt vis, uten tilførsel av gjødsel.

Tilstandsmålarter: Naturengplanter som småengkall og harerug skal ha stabile eller økende bestander i forhold til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Einer og sølvvier skal ikke kunne spre seg og nyetablere seg.

Trusler: Gjengroing med sølvvier, einer og evt. bjørk.

Tiltak: Økt beitetrykk kan oppnås ved et høyere antall dyr (kalver/storfe) over en kortere periode, f.eks. som en del av rotasjon med resten av setervollen. Haugen bør være godt avbeita minst to ganger i løpet av setersesongen. Rydding av sølvvier og einer med ryddesag/greinsaks. Årlig fjerning av oppslag i juni. Eventuelle sølvbuketuer kan fjernes med ryddesag. Lokaliteten må ikke gjødsles og andre fysiske inngrep bør unngås.

Naturtypelokaliten Svartdalssætra øst, en haug mellom det nye seterhuset og fjøset på Hoelssætra.

Område 2 (tidligere registrert naturtypelokalitet)

Navn: Rennebu: Svartdalssætra vest

IID (Naturbase-nr.): BN00077656

Posisjon: NQ 2778 6340

Hovednaturtype: Kulturlandskap

Naturtype(r): D04 naturbeitemark

Utforming(er): D0408 Frisk/tørr, middels baserik eng

Verdi: B (viktig)

Mulige trusler: Fysiske inngrep, opphør av beiting, gjengroing

Undersøkt: Grefstad (2005), Gaarder et al. (2011), John Bjarne Jordal

Avgrensingspresisjon: <10 meter

Områdebeskrivelse:

Innledning: Beskrivelsen er skrevet av John Bjarne Jordal 03.01.2012, basert på Gaarder et al. (2011, oppsøkt 06.07.2010 G. Gaarder, jf. også 15.08.2005, Grefstad 2005) og eget feltarbeid 07.07.2011 etter oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, som del av et prosjekt med kulturlandskapskartlegging i Trollheimen utført sammen med Miljøfaglig Utredning.

Avgrensing av tidligere lokalitet ble litt endret i 2011, derfor er også beskrivelsen revidert. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Svartdalssætra ligger på nordsida av Minilldalen. Lokaliteten grenser på flere kanter mot mer gjødsle kunstmarkseng med bl.a. sølvbunke, og ellers mot

bjørkeskog. Berggrunnen består av grønnstein og amfibolitt (www.ngu.no). Løsmassene består av morene (sand, grus og stein). Lokaliteten ligger i nordboreal vegetasjonssone (NB) og dessuten i svakt oseanisk vegetasjonsseksjon (O1). Avgrensinga er basert på GPS-målinger og ortofoto og er trolig bedre enn 10 meter, men det er likevel litt skjønnsmessig mot mer gjødselpåvirka eng.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er naturbeitemark (tilhører kulturmarkseng som er VU på rødlista for naturtyper 2011). Vegetasjonen er dominert av kalkrik eng (G8). Viktige arter var fjellgulaks, finnskjegg og harerug.

Artsmangfold: Av planter i 2011 kan nevnes bl.a. blåklokke, enghumbleblom, fjellfiol, fjellfrøstjerne, fjellmarinøkkel, fjellminneblom, fjelltimotei, fjelltistel, fjellveronika, flekkmure, grønnkurle, harerug, jåblom, kjerteløyentrøst, marinøkkel, markjordbær, norsk vintergrønn, setergråurt, setermjølke, skoggråurt, småengkall, svartstarr og svarttopp. Marinøkkel forekommer særlig ved seterhusa (NQ 2777 6339) i et antall av over 100 sammen med én fjellmarinøkkel. Gaarder (2011) nevner også aurikkelsveve og fjellrapp, og Grefstad (2005) nevner fjellbakkestjerne.

Bruk, tilstand og påvirkning: Det virker sannsynlig at enkelte kantsoner mot sølvbunkeenger i sør og øst har blitt noe gjødslet før, mens det antas at mer sentrale og vestre deler har mottatt lite gjødsel ut over det dyrene selv har lagt igjen. Generelt virker beitetrykket noe svakt nå, og små arealer er gjerdet inn i sør i nyere tid og gror sterkere igjen. Det er tendenser til buskoppslag enkelte steder. Det går fremdeles storfe og beiter i området. Grefstad (2005) nevner at det er en del reinbeite vinterstid.

Fremmede arter: Ingen observert.

Skjøtsel og hensyn: Beiting bør opprettholdes på et nivå som er tilstrekkelig for å bevare den gras- og urterike vegetasjonen og hindre gjengroing. Busker og delvis trær bør ryddes, i kantene bør man tynne til åpen hagemark. Fysiske inngrep bør unngås.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten ligger innenfor et stort landskapsvernområde med overveiende svak kulturpåvirkning innenfor det meste av arealet. Dette er likevel samtidig en del av et gammelt og opprinnelig viktig seterlandskap.

Verdibegrunnelse: Lokaliteten får verdi B (viktig) fordi det er en relativt artsrik og intakt naturbeitemark av noe størrelse og med mange interessante kulturmarksarter. Potensialet for å finne rødlistede beitemarkssopp regnes som relativt bra.

Tillegg til naturtypebeskrivelse skrevet av Steinar Vatne 12.11.13, basert på befarig 29.08.13. Tillegg til artsliste for lokaliteten: prestekrage, blåkoll, finnskjegg, legeveronica og trefingerurt.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning :Skjøtte en beitemark på tradisjonelt vis.

Tilstandsmålarter: De lyskrevende naturengplantene bakksøte (NT) og marinøkkel skal ha stabile eller økende bestander i forholdt til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Vier-arter, einer og bjørk skal ikke kunne nyetablere seg. F

Trusler: Gjengroing med bjørk, einer og vier.

Tiltak: Fjerne all vier og bjørk. Einerkratt bør også ryddes, men enkelte spredte einerbusker kan gjerne stå igjen. Området er for det meste ganske flatt og steinfritt slik at det mest effektive vil være å bruke en normalt kraftig tohjulsslåmaskin, som vil kunne ta busker opp til 2-3 cm i tjukkelse, og i tillegg fjerne tuer av dårlige beiteplanter som finnskjegg og røsslyng. Ryddesag/motorsag/greinsaks brukes på resterende areal. Med ryddesag vil en også kunne

fjerne sølvbuketuer. Løvoppslag fjernes deretter årlig i juni/juli. Det er viktig at all kvist og annet plantemateriale må samles opp og brennes etter hver ryddeøkt. Det er i tillegg positivt om bjørkeskogen i kantsonene tynnes kraftig og ryddes for kratt på tilsvarende vis. Stubbene kappes i bakkenivå. Lokaltiteten må ikke gjødsles og andre fysiske inngrep bør unngås.

Naturtypelokaliteten Svartdalssætra vest (2), omtrent slik Hansen og Jordal (2012) har avgrensa den. Svart punkt er området det blei registrert ca. 30 bakkesøte i 2013.

Beitemarkssoppen bruskvokssopp *Hygrocybe laeta* (t.v.) og bakkesøte *Gentianella campestris* (NT) i naturtypelokaliteten Svartdalssætra vest. Foto: Steinar Vatne 29.08.13

Einerhaugen i lokaliteten Svartdalssætra vest. Etter en slått med tohjuls slåmaskin og rydding av kratt vil beitet få et friskere preg. Om stubber av einer, bjørk og vier kappes i bakkenivå, kan slåmaskina også brukes til å fjerne løvoppslag i større områder de påfølgende åra.

Område 3

Navn: Svartdalssætra nord (ny naturtypelokalitet)

Areal: ca 30 daa

UTM (sentral koordinat): 32 V 527640 6963732

Registrert av/dato: Steinar Vatne/29.08.13

Naturtype: Hagemark D05

Utforming: Bjørkehage

Vegetasjonstype: Middels baserik eng G8 (80%), frisk fattigeng G4 (20%)

Verdi: B - viktig

Innledning: Beskrivelsen er utarbeida av Steinar Vatne 12.11.13 med bakgrunn i befaringsrapport 29.08.13 sammen med med grunneier Synnøve Bruholt, i forbindelse med utarbeidelse av skjøtselsplan for Svartdalssætra på oppdrag for Verneområdeforvalteren i Trollheimen. Lokaliteten ligger i Trollheimen landskapsvernområde.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger i ei slak, sørvendt bjørkeskogsli nord for Svartdalssætra, nord for Minnildalsmyran. Lokaliteten er en del av et større inngjerda storfebeite (strømgjerde), og grenser mot områder med fattigere vegetasjonstyper og tettere skog. Avgrensninga er gjort utifra ortofoto, og er noe usikker. Antagelig vil lokaliteten kunne utvides om den undersøkes nærmere. Berggrunnen består av grønnstein og amfibolitt (www.ngu.no). Løsmassene består av morene (sand, grus og stein). Lokaliteten ligger i nordboreal vegetasjonssone (NB), svakt oseanisk vegetasjonsseksjon (O1).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Naturtypen er hagemark D05 (til dels på grensa til beiteskog D06) med bjørkehage-utforming. Beitepreget gjør at vegetasjonen kan karakteriseres som middels baserik eng G8 tilsvarende lågurt beiteeng T4-3, og antagelig mindre partier med frisk fattigeng G4.

Artsmangfold: Tresjiktet er dominert av bjørk, og busksjiktet har enkelte spredte einer og noe vierkratt. Feltsjiktet er artsrikt, med dominans av urter. Spesielt skal nevnes en liten, men god forekomst av bakkesøte (NT) og marinøkkel, og ellers noe snøsøte og jevn utbredelse av småengkall, harerug, gulaks, jåblom, hvitmaure, dvergjamne, øyentrøst, trefingerurt, fjellfrøstjerne, fjellmarikåpe, skogstorkenebb, tågebær, engsyre, og noe småvokst mjødukt og kvitbladtistel, sølvbunke og tyrihjel. Det blei også sett en beitemarkssopp: mørktannet rødspore.

Bruk, tilstand og påvirkning: Lokaliteten har i lang tid vært beita av sau og kyr, antagelig har det også vært utmarksslått her i tidligere tider. Skogsbeitet er her nylig åpna opp ved tynning av bjørk og rydding av einer og vier, slik at den nå har hagemarkspreg. Den blir hovedsakelig beita av kyr, men det går også noe sau og rein her utenfor setersesongen. Beitetrykket er lavt, og ikke sterkt nok til å holde oppslag av bjørk og vier nede.

Fremmede arter: Ingen registrert

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten er en del av et beita bjørkeskog-/seterlandskap på nordsida av Minilla.

Verdivurdering: Lokaliteten har en rik naturengflora med flere krevende arter, bl.a. en rødlistet som nær trua. Potensialet for mer krevende beitemarkssopp regnes som lavt. Det positivt at bjørkeskogen nå blir åpna opp og det er muligheter for å øke beitetrykket, noe som gjør at lokaliteten vurderes som viktig-B. Den vil antagelig kunne utvides om nærliggende og tilsvarende skogsområder skøttes på samme måte.

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Skjøtte en hagemark på tradisjonelt vis.

Tilstandsmålarter :Lyskrevende naturengplanter, inkludert bakksøte (NT), skal ha stabile eller økende bestander i forholdt til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Vier *Salix sp.* og bjørk skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler:Gjengroing med spesielt bjørk og vier.

Tiltak:Fortsatt tynning av bjørkeskogen til en lysåpen hagemark, gjerne med noen helt åpne glenner. Rydding av vierkratt og årlig rydding av bjørk- og vieroppslag (ryddesag) i juni/juli, inkludert oppsamling og brenning. Stubbene kappes i bakkenivå for å lettere kunne fjerne oppslag med ryddesag. Beitetrykket bør økes til et nivå som er tilstrekkelig for å bevare den urterike vegetasjonen og hindre gjengroing, f.eks. ved å dele inn beitet i mindre områder som roteres gjennom setersesongen. Området bør da være godt avbeita før en flytter til nytt beite. Utkjøring av ved med firhjuling eller traktor på tørr mark vil ikke være negativt for vegetasjonen. Andre fysiske inngrep bør unngås. *Skogsområder med tilsvarende produktiv og artsrik vegetasjon anbefales å skjøttes på tilsvarende vis.*

Naturtypelokaliteten "Svardalssætra nord" med en artsrik naturengflora som blir beita av kyr. Bjørkeskogen har her en rik vegetasjon som gir godt beite. Den er i de siste åra blitt tynna, og har nå fått hagemarkspreg. Det er positivt om nærliggende områder skjøttes på tilsvarende vis. Foto: Steinar Vatne, 29.08.13.

Naturtypelokaliteten Svardalssætra nord. Svart punkt angir forekomst av bakkesøte (NT).

Område 4 (*verdifulle beiteområde, ikke naturtypelokalitet*)

Navn: Hoelssætra

Areal: ca. 30 daa

UTM (sentral koordinat): 32 V 527950 6963440

Registrert av/dato: Steinar Vatne/29.08.13

Beskrivelse av beitemark

Området består av det inngjerda beitet rundt Hoelssætra på Svartdalssetra (med unntak av en liten naturtypelokalitet på en haug mellom seterstua og fjøset). Terrenget er slakt sørvendt, men med flatere parti og en liten haug i sørvestenden. Området er dominert av tuete sølvbunkeeng G3, men på den tørre haugen i sør og gradvis mot gjerdet i nord (øvre del) er det noen godt beita flekker med naturengvegetasjon (frisk fattigeng G4/middels baserik eng G8), med bl.a. noe småengkall, blåklokke og gulaks. Innen beitet er det også en ca 5 daa stor bjørkeskog, og små partier med vierkratt, fattig lynghei og næringskrevende stauder (mjødukt, brennesle, bringebær osv.). Området blir i setersesongen delt inn i 4 områder som beites av 4-5 kyr og 2-3 kalver. Et flatt parti øst for den gamle seterstua blir slått med gressklipper. Det blei ikke sett beitemarkssopp (litt for tørt ved befaringsstidspunktet), men det er et lite potensial på den tørre haugen.

Området er stort og relativt produktivt, og som beiteressurs har setervollen en stor verdi. Det er allikevel et godt potensial for å øke utnyttelsen av beitet. Sølvbunka har dårlig beiteverdi når kuene slippes på beitet, noe som har fører til ujevnt beitetrykk og tuedannelse. Gjødselepreg (sølvbunkedominans, innslag av nitrofile stauder) og lavt beitetrykk gjør at området ikke har naturtypeverdi. Om beitemarka restaureres og skjøttes på en god måte, vil naturengvegetasjonen over tid kunne få en større utbredelse, noe som vil kunne øke i verdien i naturtypesammenheng. Spesielt gjelder dette området i nord (øvre deler) og den tørre haugen i sør (også nevnt av Hannsen og Jordal 2012), som antagelig vil kunne komme opp på C-verdi (lokalt viktig). Haugen er i midlertid oppdelt i tre små deler av gjerdet som skiller to beiteområder (begge godt beita, men bevokst med bjørk og einer) og området utenfor setervollen (totalt gjenvokst med småbjørk), slik at det for tiden er ganske ugunstig i forhold til avgrensning.

Skjøtsel og hensyn

Målsetning: Forbedre kvaliteten på beitet uten tilførsel av gjødsele.

Tilstandsmålarter: Gode beitegras og urter skal ha stabile eller økende bestander i forhold til dagens nivå.

Mål for bekjempelse av problemarter: Sølvbunke skal ikke kunne danne nye tuer. Bjørk, vier-arter og høgstauder skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler: Gjengroing med sølvbunke, høgstauder, trær og busker.

Tiltak: De delene av vollen som er dominert av sølvbunketuer kan forbedres ved hjelp av en kombinasjon av en eller flere tiltak: brenning, beitepussing, manuell rydding, styrt beitetrykk og samarbeide med hest. Hva som er den/de beste metodene bør prøves ut og tilpasses etter grunneiers ønsker og kapasitet. Brenning av gammalt gras bør skje på våren etter 2-3 dager med tørt vær (gassbrenner, spader til slukking). Beitepussing kan forsøkes i områder som er tilstrekkelig flate og steinfrie, og stubbehøyden bør være så lav som mulig. Det vil trulig være gunstig at gras og avkappa tuer fjernes etter beitepussing (oppsamling eller brenning).

Oppflisa gras vil antagelig bare gi en svak gjødslingseffekt (langsom omsetning), og et "lokk"

av dødt plantemateriale vil trulig hindre bedre beitegras å etablere seg. Resultatet av evt. beitepussing vurderes fortløpende, før videre tiltak settes i gang. Om resultatet er godt, foreslås det at vollen beitepusses ved slutten av setersesongen (august) i 2 år (2014 og 2015), deretter annethvert år eller ved behov. Partier med naturengflora er ofte godt avbeita pga. gode beiteplanter og de har færre tuer. Her vil det være mest gunstig å kappe (og samle opp/brenne) tuer med ryddesag.

For å øke beitetrykket kan det være verd å forsøke å dele inn arealet i mindre deler (6-8) i en restaureringsfase (2-3 år). Hvert delområde bør være godt avbeita før en flytter til nytt ferskt beite. Sambeite/etterbeite med hest, som "gjærne" beiter sølvbunke og gammalt gras, vil også være gunstig.

Bjørkeskogen ovenfor seterstua og andre skogklynger kan om ønskelig tynnes til lysåpen hagemark. Vierkratt og småbjørk kappes med ryddesag. Eventuelle oppslag fjernes årlig, noe som er mest effektivt tidlig på sommeren (juni). Stubber kappes i bakkenivå for å lettere ta evt. oppslag med ryddesag .

Det er godt potensial for å øke utnyttelsen av beitet på setervollen på Holssætra. Den er for det meste dominert av sølvbuketuer, men har også noe mer artsrike engsamfunn, som på haugen i forkant av bildet. Foto: Steinar Vatne, 29.08.13.

Verdifullt beiteområde: Hoelssætra. De to blå avgrensningene i SV og NØ er områder med sparsom naturengvegetasjon.

Område 5 (verdifullt beiteområde, ikke naturtypelokalitet)

Navn: Risesætra

Areal: ca. 36,5 daa

UTM (sentral koordinat): 32 V 527680 6963310

Registrert av/dato: Steinar Vatne/29.08.13

Beskrivelse av beitemarka

Området består av de mer eller mindre åpne partiene av det inngjerda beitet (strømtråd og nettinggjerde) rundt Risesætra på Svartdalssætra, og grenser til naturtypelokaliteten "Svartdalssætra vest". Terrenget er vekselvis slakt sørvendte skråninger og flatere parti. Området er variert og består av åpen tresatt beitemark (hagemark) i vest med godt beita feltsjikt (trulig overganger mellom frisk fattigeng G4, småbregneskog A5 og lavurtbjørkeskog B1), men i sør er tresjiktet tettere. Nærmere Risesætra er en tørr middels baserik eng G8 som er sterkt gjengrodd av småbjørk (se bilde nedenfor), og en gjødselsprega sølvbunkeeng G3 (til dels ganske tuete). Det gjengroddengpartiet har nok tidligere hatt mange av de samme kvalitetene som den tilgrensende lokaliteten "Svartdalssætra vest" (se over), men engfloraen er sterkt redusert (skygga ut), og mangler noen av de mest krevende artene. Om området ryddes for kratt og holdes i hevd vil det antagelig være aktuelt å inkludere de mest artsrike partiene i nevnte naturtypelokalitet. Det store området blir beita av 20-25 sinkyr og ungdyr, og beitetrykket varierer mellom ulike vegetasjonstyper. Utenfor setersesongen beites det av sau og rein. Det blei ikke sett beitemarkssopp (litt for tørt ved befaringsstidspunktet), og potensialet er trulig ganske redusert pga. gjengroinga med bjørk, med unntak av enkelte trefrie kantsoner.

Som beiteressurs har den gamle setervollen og de åpne skogsområdene en stor verdi. Det ligger nært inntil Hoelssætra som er i drift, området er stort og i allefall deler av det er ganske produktivt med gode beiteplanter. Det er allikevel et godt potensial for å øke

utnyttelsen av beitet. Sterk gjengroing og gjødselpreg (sølvbuketuer) i noen parti gjør at den har liten verdi i naturtypesammenheng slik det fremstår i dag. Om området ryddes for kratt og holdes i hevd vil det antagelig være aktuelt å inkludere de mest artsrike partiene i nevnte tilgrensende naturtypelokalitet. De tettere skogsområdene som er innfor strømgjerdet er her ikke inkludert og videre nevnt, men det anbefales at spesielt produktive skogstyper (lågurt-høgstaude) prioriteres og skjøttes på tilsvarende vis som Område 3 (se tiltak for denne).

Skjøtsel og hensyn:

Målsetning: Forbedre kvaliteten på beitet og gjenskape artsrike naturengsamfunn.

Tilstandsmålarter: Gode beitegras og urter (inkludert naturengarter) skal ha stabile eller økende bestander i forhold til dagens nivå.

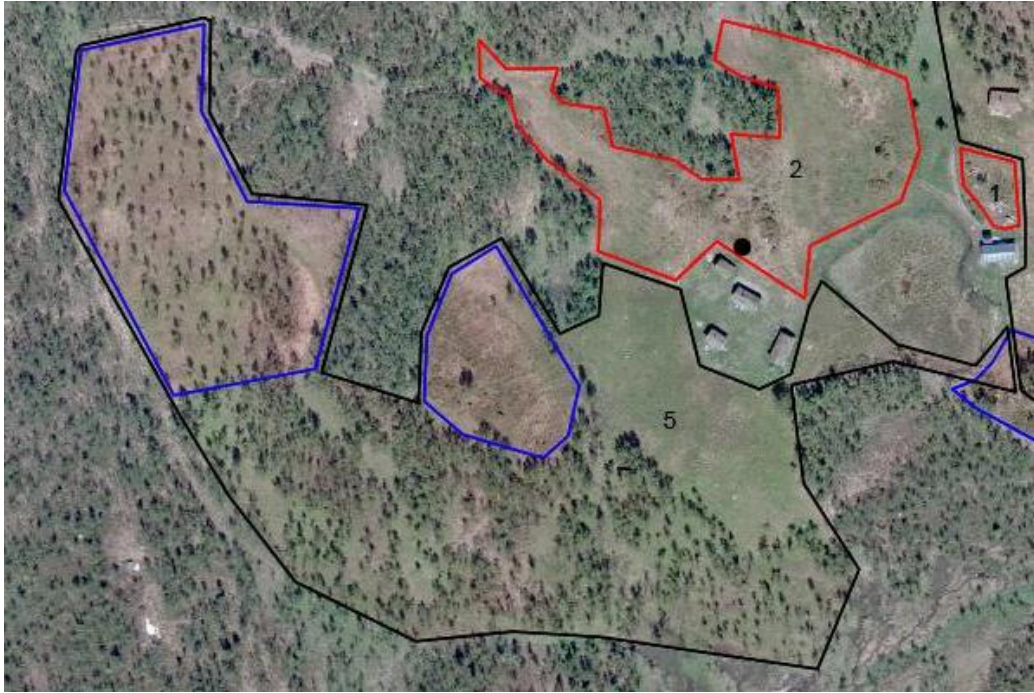
Mål for bekjempelse av problemarter: Sølvbunke skal ikke kunne danne nye tuer. Bjørk, vier-arter og høgstaude skal ikke kunne nyetablere seg.

Trusler: Gjengroing med sølvbuketuer, trær og busker.

Tiltak: Rydding av småbjørk og evt. forekomster av vierkratt med ryddesag/motorsag. Det gjengrodde engarealet bør prioriteres. Stubber kappes i bakkenivå. Årlig fjerning av oppslag (mest effektivt i juni) i påfølgende år inntil røttene er utarma (antagelig 2-4 år). Oppslaget vil kunne tas med tohjuls slåmaskin, om stubbene er kappet i bakkenivå. For å øke beitetrykket i områder som har lavt beitetrykk vil det være gunstig å dele inn arealet i mindre deler med strømtråd (tilsvarende stripebeiting) i en restaureringsfase (2-3 år). Hvert delområde bør være godt avbeita før kyra flyttes til nytt ferskt beite. Partiene med åpen hagemark bør skjøttes på tilsvarende vis som område 3 (se denne).

Parti fra gjengrodd beitemark ca 100 m vest for Risesætra (område 5). Her er det fremdeles noe naturengpreg, men området er sterkt gjengrodd med bjørk og sølvvier. Foto: Steinar Vatne

Verdifull beitemark: Risesætra (område 5, grovt avgrensa). Blå avgrensninger er områder med som kan ha mindre naturverdier: i vest bjørkehage som ikke ble undersøkt, i midten gjengrodd beitemark (bildet over) og i øst haugen som grenser mot område 4.

5. OPPFØLGING

Beitetrykk og skjøtselsmetoder bør vurderes årlig og evt. justeres i forhold til beitekvalitet, tilstandsmåarter og problemarter i de fire områdene. Skjøtselsplanen bør revideres og vegetasjonen bør reinventeres etter 5-10 år.

6. REFERANSER

Litteratur

Boertmann, D. 2010. The genus *Hygrocybe*. Fungi of Northern Europe, Vol. 1. Svampetryk, Danmark.

Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper - Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for slåttemark. DN-rapport 2009-6

Folden (red.) 1998. Trollheimen. 2. Østlige områder. Bygdeforlaget, Kleive. 192 s.

Fremstad, E. 1997: Vegetasjonstyper i Norge. NINA temahefte 12:1–279.

Grefstad, R. 2005. Kartlegging av naturtyper i Rennebu kommune. Rennebu kommune, rapport, 43 s.

Gaarder, G., Flynn, K. M., Hanssen, U. & Mikalsen, J. 2011. Biologisk mangfold i Rennebu kommune. Miljøfaglig Utredning rapport 2011-25. 56 s. + vedlegg.

Gederaas, L. Moen, T. L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

Hanssen, U. & Jordal, J.B. 2012. Kartlegging av naturtyper i kulturlandskapet i Trollheimen landskapsvernområde. *Rapport J.B. Jordal 2012:01*. 72 sider.

Knutsen, H. & Vesterholt, J. (red.) 2008. *Funga Nordica*. Agaricoid, boletoid and cyphelloid genera. Nordsvamp, København.

Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. og Skjelseth, S. (red.). 2010: Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. Norsk Flora. 7. utgave, red. Elven, R. Det Norske Samlaget.

Lindegaard og Henriksen (red.) (2011). Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim. 112 s.

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. og Kvamme, M. 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget

Vesterholt, J. 2002. Contribution of the knowledge of species og *Entoloma* subgenus *Leptonia*. Edizioni Candusso. 64 s.

Øien, D-I. 2000. kartlegging av verdifull kulturmark i Jøldalen i Trollheimen landskapsvernområde. NTNU Vitenskapelige Museum Botanisk Notat. Notat 2010-2. 18s.

Internett

Artsdatabanken, med Artskart: www.artsdatabanken.no

GisLink: www.gislink.no

Norges geologiske undersøkelse: www.ngu.no

Muntlige kilder

Synnøve Bruholt (grunneier)

Styrkar Grendal (grunneier)